

Onilliklər boyu adı münaqişə zonası, müharıbə bölgəsi kimi çəkilən Cənubi Qafqazda de-fakto sülh təmin olunub. Azərbaycanın BMT TŞ-nin qətnamələrini güc yolu ilə yerinə yetirərək yaratdığı reallıqların nəticəsi illərboyu açılması mümkünsüz görünən Qarabağ düyününə birdəfəlik son qoyub. Hər zaman münaqişənin danışıqlar vətəsilə həllinin tərəfdarı kimi çıxış edən rəsmi Bakı konstruktivlik nümayiş etdirərək Vətən mühəribəsindən sonra da qarşı tərəfə təkmil sülh modeli təklif edib ki, hazırda normallaşma istiqamətində əldə olunan bütün irəliləyişlər də məhz zamanında bu istiqamətdə atılan qətiyyətli addımların nəticəsidir.

De-yure sülhə də az qalib

Azərbaycan tərəfi 44 günlük Vətən mühəribəsindən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin normallaşdırılması üçün İrəvana beynəlxalq hüququn normalarına cavab verən 5 prinsip təqdim edib. Lakin qarşı tərəfin bəzi Qərb dairələrinin də təsiri ilə destruktivlik nümayiş etdirməsi 2024-cü ilə qədər normallaşma ilə bağlı konkret hansıa nəticələr əldə etməyə imkan verməyib. Ancaq yenə də Bakının sülh səyləri sayesində Azərbaycan-Ermənistan normallaşma prosesi ötən ilin əvvəlindən etibarən müsbət istiqamətdə inkişaf etməyə başlayıb və əhəmiyyətli nailiyyətlərə imza atılıb. Ən əsası vasitəciliyə ehtiyac görülmədən iki ölkə dialoqlara başlayıb, masa arxasında müəyyən razılıqlar əldə edib və sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinə start verib, Qazax rayonunun dörd kəndinin qaytarılması kimi real nəticələr ortaya qoyulub.

Azərbaycanın liderliyi ilə irəlilədilən sülh prosesi 8 avqust tarixi Vaşinqton sammiti ilə öz məntiqi nəticəsinə çatıb. Həmin tarixdə Ağ Evdə Amerika Birleşmiş Ştatlarının Prezidenti Donald Trampin iştirakı ilə sülh sazişinin mətni paraflanıb, vacib razılaşmalar əldə edilib. Vaşinqton zirvəsinin nailiyyətlərindən biri də Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) açılması ilə bağlı razılaşma əldə edilməsi olub. Regionda kommunikasiyaların açılması vacib əhəmiyyət daşıyır və Azərbaycanın qətiyyətli səyləri ilə Cənubi Qafqazda de-fakto sülhün bərqərar edilməsi bölgənin iqtisadi inkişafi üçün mü hüüm şərait yaradıb.

İşgalçi siyaseti ilə onilliklər boyu özünü dalan ölkəyə çevirən Ermənistanın bu vəziyyətdən çıxmazı üçün də tarixi şans yaranıb. Artıq Azərbaycan Ermənistana tranzit məhdudiyyətlərini aradan qaldırıb, həmcinin etimad quruculuğu istiqamətdə praqmatik addımlar atılıb və iki ölkənin vətəndaş cəmiyyətləri İrəvan və Bakıya qarşılıqlı səforlər ediblər.

Azərbaycanla Ermənistan arasında rəsmi Bakının liderliyi ilə formalasdırılan sülh prosesi beynə-

Cənubi Qafqazda barış və etimad quruculuğu dövrü

xalq aləmdə də böyük təqdirlə qarşılanıb. Eyni zamanda Azərbaycanın ortaya qoyduğu sülh nümunəsi dünyada baş verən münaqişələrin öz yoluna qoyulması üçün həll variantı kimi istinad edilən nümunəyə çevrilib.

Ermənistanın konstitusiyasında Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları lağış edildikdən sonra isə iki ölkə arasında barış sazişi də imzalanacaq və bölgədə sülh de-yure bərqərar olacaq.

Real sülh və yeni regional əməkdaşlıq imkanları yaranıb

Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi, Prezident Administrasiyasının Xarici siyaset məsələləri şöbəsinin müdürü Hikmət Hacıyev Doha Forumunun tədbirləri çərçivəsində Ermənistan Təhlükəsizlik Şurasının katibi Armen Qırqoryanla birgə "Ermənistan-Azərbaycan davamlı sülh: Vaşinqton sazişi və ortaq gələcək" adlı panelda iştirak edib. Hikmət Hacıyev bildirib ki, ədalətli sülhə əsaslanaraq biz Cənubi Qafqazda yeni reallıqlar və yeni status-kvo yaradırıq: "Yaxın vaxtlarda imzalanan bir çox sülh razılaşmaları nəticəsiz qalıb, çünkü razılaşmalar imzalandıqdan sonra tərəflər özlərini komfort zonasında hiss edir". O əlavə edib ki, rəsmi Bakı və İrəvan mütəmadi olaraq kontaktdadır və iki ölkə arasında

əldə olunan razılaşmaların icrasına çalışırlar.

Hikmət Hacıyev və A.Qırqoryan Dohada ilk dəfə "Euronews"-a birgə müsahibə də veriblər. Siyasi-lər bildiriblər ki, iki ölkə arasında əsas dialoq kanalları 2020-ci ildə Avropa İttifaqının (Aİ) dəstəyi ilə formalaslaşıb. Prosesin kulminasiyası ABŞ Prezidenti Donald Trampın vasitəciliyi ilə Prezident İlham Əliyev və Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan arasında Vaşinqtonda paraflanan sülh sazişi olub.

Hikmət Hacıyev bildirib ki, Brüsseldə aparılan danışıqlar bu prosesə xüsusi təkan verib: "Brüsseldə yaxşı imkan yarandı və liderlər sülhə doğru irəliləmək barədə qərar verdilər".

Prezidentin köməkçisi sülh prosesini dünya miqyasında uğurlu model kimi qiymətləndirib: "Münaqişə sehifəsi bağlanıb. İndi real sülh və yeni regional əməkdaşlıq imkanları var".

Bu sadalananlar Cənubi Qafqazda faktiki olaraq sülhün bərqərar olmasına əyani nümunələrdir. Lakin bütün bunların fonunda Ermənistanın sülhə zidd addımları da diqqət çəkir. Cari il dekabrın 2-də Avropa İttifaqı (Aİ) və Ermənistan arasında Brüsseldə keçirilən Tərəfdəşlik Şurasının VI iclasının nəticəsində imzallanmış "Avropa İttifaqı-Ermənistan Tərəfdəşliği üçün Stratəji Gündəlik" adlı sənəd də bunu

göstərir. Həmin sənəddə postmü-naqişə dövrünün reallıqları təhrif edilib və burada sülh gündəliyinə zidd olan məsələlər öz əksini tapıb. Sənədin həm giriş hissəsində, həm də bəzi bölmələrində Qarabağdan könüllü şəkildə Ermənistana miqrasiya edən sakinlərə istinadən "Azərbaycanın hərbi əməliyyatlardan sonra köçkün düşmüş Qarabağ erməniləri" ifadəsi işlədilib. Bununla yanaşı, insanlıq əleyhinə cinayətlər və hərbi cinayətlər törətməkdə ittihad olunan və məhkum edilmiş erməniəsilli şəxslər "əsir" statusunda qeyd edilib.

Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin məsələyə dair şərhində bildirilir ki, 7 il müddətində Aİ ilə Ermənistən arasında strateji prioritetləri müəyyənləşdirən bu ikitərəfli sənəddə Azərbaycanı hədəf alan məsələlərə yer ayrılmazı qəbul edilməzdər və bu, eyni zamanda Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinin perspektivlərinə mənfi təsir edir.

Bildirilir ki, sənəddə Ermənistən regional konsensusdan məhrum olan "sülh kəsişməsi" təşəbbüsünü dəstekləyən coxsayılı müddəələrin əks olunmasına baxmayaraq, 8 avqust Vaşinqton sammiti zamanı normallaşma prosesi çərçivəsində əldə edilmiş və mühüm əhəmiyyət kəsb edən "Beynəlxalq Sülh və Rıfah namıno Tramp Marşrutu" (TRIPP) layihəsinə bir dəfə belə is-

tinad edilməməsi ciddi narahatlıq doğurur: "Azərbaycanla Ermənistən arasında paraflanmış saziş layihəsinin 7-ci maddəsində tərəflərin qarşılıqlı sərhəddə hər hansı üçüncü tərəfin qüvvələrini yerləşdirməməkənən bağlı öhdəlik nəzərə alındıqda, Azərbaycana qarşı təbliğat vasitəsi kimi istifadə olunan Aİ-nin Ermənistəndəki Müşahidə Missiyasının (EUMA) fəaliyyətinə xitmət vermək əvəzinə, EUMA-nın mövcudluğunun qorunmasının və missiyanın tam operativliyinin təmin olunmasının prioritətləşdirilməsi digər narahatlıq mənbəyidir".

Azərbaycanı hədəf alan və 8 avqust Vaşinqton sammitinə nəticələrinə zidd olan bu sənədin təmsilində da görünür ki, Ermonistən dildə barış desə də, sülh gündəliyinə sədiqlik göstərmir və Azərbaycana qarşı ərazi iddiasından əl götürmək istəmir. Sülhdən yayınmaq istəyen İrəvan yaxşı olar ki, özü üçün təhlükə yaradan bu yoldan vaxtında vaz keçsin, yoxsa bunun ağrı-acılı nəticələrinə qatlanmağa məcburdur və o zaman guya özünü sülhü dəstəkləyən tərəf kimi göstərərək Ermənistənə dəstəyi ilə bölgədə hərbi münaqişə yaratmağı isteyində olan Aİ də onun dadına çata bilməyəcək.

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"